

Den norske høyesteretts straffutmålingspraksis i drapssaker.

Av statsadvokat NIELS PARELIUS, MOLDE

I. INNLEDNING

I sin monografi »Straffutmåling« peker *W. E. v. Eyben*¹⁾ på at den norske Høyesterett ved sine direkte uttalelser om straffutmålingen har virket veiledende for underinstansene og således gjort avgjørelsene jevnere. Når det samme ikke kan sies om den danske Høyesterett, har dette sammenheng med at dansk lovgivning savner en tilsvarende bestemmelse som den norske straffeprosesslovs § 375. Denne foreskriver at retten skal anføre »de Betragtninger som har vært bestemmende for Straffudmålingen«.

I det følgende vil Høyesteretts straffutmålingspraksis i *drapssaker* bli underkastet en nærmere undersøkelse. Tallmessig spiller drapet en beskjedent rolle i rettslivet, slik at undersøkelsen vil omfatte en sterkt begrenset forbrytelsesart. Men da denne utgjør den groveste form innen den vanlige kriminalitet, vil man kunne vente at domspremissene i særlig grad vil kaste lys såvel over de forskjellige utmålingsmomenter som over utmålingshensynene. For dette taler også det forhold at man her står overfor en forbrytelsesgruppe av sjelden heterogen sammensetning.

Materialet omfatter alle de høyesterettsaker angående forsettlig drap som er referert i Norsk Retstidende etter den alminnelige borgerlige straffelovs ikrafttreden 1/1 1905. Sakene omfatter såvel fullbyrdet forbrytelse (§ 233) som straffbart forsøk (§ 233 jfr. § 49). »Barnedrap« (§ 234) og uaktsomt drap (§ 239) er holdt utenfor. Det samme gjelder drap på dømt under rettsoppgjøret med landssvikerne og tyskerne.

Først fra 1926 av finnes Høyesteretts avgjørelser i drapssaker regelmessig referert i Retstidende²⁾. Før den tid finnes kun en enkelt dom trykt (N. Rt. 1914). Med denne ene unntagelse faller således alle høyesterettsavgjørelser i tiden 1905 til 1925 utenfor undersøkelsen³⁾. Det samme gjelder alle de drapssaker som har fått sin endelige avgjørelse ved lagmannsrettene⁴⁾.

Undersøkelsen er ført frem til og med 1954 og omfatter 29 saker med i alt 31 domfelte personer (alle menn)⁵⁾.

Straffen for forsettlig drap er fengsel i minst 6 år (strl. § 233,

¹⁾ l. c. s. 229. Jfr. også *Johs. Andenæs* i Nordisk Kriminalistisk Årsbok 1952-53 s. 198 (tilsv. i N. Rt. 1954 s. 132).

²⁾ Med absolutt sikkerhet har det ikke lyktes å bringe på det rene hvorvidt *alle* Hrt. avgjørelser i tiden 1926-54 er referert i N. Rt., men man må visstnok kunne gå ut fra at så er tilfelle.

³⁾ og ⁴⁾ Disse avgjørelser foreligger ikke trykt.

⁵⁾ I perioden 1926-1952 utgjorde det samlede antall domte drapforbrytere 127, hvorav 27 fikk sine saker behandlet i Høyesterett, d.v.s. 21,3%.

1. ledd). Under visse i loven angitt skjerpene omstendigheter kan fengsel på livstid anvendes (strl. § 233, 2. ledd). Nedsettelse under det ordinære lavmål kan komme til anvendelse for forsøk (strl. § 51) og i de tilfelle som er nevnt i strl. § 56.

De utmålte straffer må sees på bakgrunn av Høyesteretts kompetanse. Straffeprosesslovens § 395 foreskriver at Høyesterett ikke skal forandre straffutmålingen med mindre den finner at det er et »åpenbart misforhold mellom den straffbare handling og straffen«. Denne begrensning har sin grunn i at det i Høyesterett ikke er umiddelbar bevisførsel slik som i lagmannsretten. Et viktig moment er det således at Høyesteretts medlemmer ikke får anledning til å danne seg et personlig inntrykk av tiltalte¹).

Med uttrykket »åpenbart misforhold« forstås et klart misforhold, større eller mindre. Misforholdet behøver således ikke å være betydelig²).

Av de 31 personer som materialet omfatter er 5 dømt for forsøk. I 4 av disse tilfelle har retten anvendt straff under lavmålet. Nedsettelsene må betegnes som meget betydelige. Tilfellene er forøvrig av til dels meget spesiell karakter.

10 av de domfelte er dømt for fullbyrdet *forsettlig* drap (§ 233, 1. ledd).

16 er dømt for »*kvalifisert drap*« (§ 233, 2. ledd). Av disse fikk 8 fengsel på livstid.

II. STRAFFUTMÅLING OG STRAFFUTMALINGSMOMENTER

Alminnelige bemerkninger.

Presedenser på straffutmålingens område vil alltid være av begrenset verdi. Hver sak har i større eller mindre grad sitt særpreg som skiller den fra alle andre saker. Dette gjelder ikke minst drapssakene.

En ren oversikt over de utmålte straffer vil bare kunne belyse det alminnelige straffutmålingsnivå. Straffen i det enkelte tilfelle fremtrer som resultat av en flerhet av utmålingsfaktorer som er avveiet i forhold til hverandre¹). En undersøkelse som skal kaste lys over straffutmålingspraksis, må derfor ta sikte på å trekke frem de forskjellige faktorer som har spilt inn. Videre må man såvidt mulig søke å vurdere de enkelte faktorerers styrke, absolutt og relativt.

1) Tiltalte har ingen plikt til å møte i Hrt. og blir heller ikke stevnet. Rent unntaksvis har det hendt at tiltalte har møtt.

2) Jfr. lagmann *Nygaard*: Høyesteretts kompetanse i straffutmålingsaker, N. Rt. 1929 s. 1121, og et svar herpå av høyesterettsjustitiarius dr. *H. Scheel* i N. Rt. 1930 s. 65.

3) »Gjennom praksis blir både det *almindelige straffenivå* for en bestemt gruppe forbrytelser fastlagt, og de *enkelte straffutmålingsmomenter* — alder, tidligere vandel, miljøforhold, personlighetsutstyr osv. — får sitt fortegn og tilnærmede vekt.« *Andenæs* i Nordisk Kriminalistisk Årsbok 1952-53 s. 197 (N. Rt. 1954 s. 131).

Ved en slik undersøkelse vil man imidlertid stå overfor flere vanskeligheter. I de forskjellige saker fremtrer faktorene i samspill og konstellasjoner som skifter fra sak til sak. Faktorenes valør og vekt vil til en viss grad kunne variere tilsvarende. Straffutmåling er ikke og skal ikke være reguladetri. Man kan heller ikke se bort fra muligheten av at vurderingen av enkelte faktorer kan ha undergått en viss endring i årenes løp.

Ved en systematikk som river de enkelte momenter løs fra sin sammenheng, kan man lett komme i skade for å gi et altfor skjematisk og kanskje også skjevt bilde av rettspraksis. Men med disse vesentlige forbehold vil en systematisk oversikt utvilsomt kunne være av verdi. De uheldige sider kan til en viss grad avhjelpes gjennom henvisninger til de andre momenter som har spilt inn.

Avgjørelsene inneholder ofte en rekke opplysninger, f. eks. om gjerningsmannens alder, tidligere vandel mv., som det kan være av interesse å få sammenstilt, uansett hvilken betydning forholdet kan være tillagt i det enkelte tilfelle.

Undersøkelsen kan videre støte på den vanskelighet at premissene viser seg å være lite uttømmende og pregnante. I drapsaker gjør dette forhold seg utvilsomt mindre gjeldende enn ellers.

Endelig må man hele tiden ha for øye at materialets begrensede omfang tilsier forsiktighet når det gjelder å trekke slutninger av mere vidtrekkende art.

Man må videre være oppmerksom på at utformningen av premissene har sammenheng med om Høyesteretts avgjørelse er truffet i form av *dom* eller kjennelse. I førstnevnte tilfelle vil premissene som regel være betydelig fyldigere.

I begge tilfelle kan det forekomme at saken foreligger for Høyesterett i en noe annen skikkelse enn for lagmannsretten, idet det som kjent er adgang til bevisførsel for Høyesterett om kjensgjerninger av betydning for straffutmålingen.

I alle tilfelle vil det kunne være nødvendig i en viss utstrekning å sitere lagmannsrettens premisser.

I det følgende vil det først bli redegjort for de mere generelle uttalelser om straffutmålingen som lejlighetsvis er kommet til uttrykk i premissene (1). Det vil derefter bli gitt en oversikt over de viktigste straffutmålingsmomenter i denne rekkefølge: *Motivet*; herunder de forskjellige kategorier av drapsforbrytelser (2), *utførelsesmåten* (3), *tilståelse* (4), *tidligere vandel* (henh. kriminell fortid og tidl. god vandel) (5), *oppvekst - oppdragelse* (6), *alder* (7), *alkohol* (8), *nedsatt bevissthet, affekt* (9), *sjelelige defekter* (10).

Hvor intet motsatt er sagt, skriver sitatene seg fra Høyesteretts premisser.

Henvisningene til årstall og sider gjelder Norsk Retstidende.

1. Alminnelige uttalelser om straffutmålingen — henvisning til tidligere praksis.

1927 s. 190:

»Jeg vil stemme for ankens forkastelse, idet jeg først henviser til, hva der av straffelovens motiver er citert i Hagerups utgave av straffeloven. Det anføres her at »det ikke er meningen at anvendelse av fengsel på livstid for de i § 233, 2. ledd nevnte tilfelle skal betraktes som noe ekstraordinært, meget mere må det, navnlig for de overlagte drap, forutsettes at der må kunne påvises særlig formildende omstendigheter for at tidsbestemt fengsel skal bli anvendt.« (Førstvoterende omhandlet så det forbryterske forhold og fortsatte:) »Når det i lovens forarbeider er forutsatt at det skal særlig formildende omstendigheter til for å fritta for fengsel på livstid den forbryter som har øvet drapet med overlegg, må kravet til de formildende omstendigheter settes ganske høyt, hvor det gjelder et forbrytersk forhold som det heromhandlede.«

1929 s. 86:

»Med hensyn til straffutmålingen har retten bemerket at tiltalte visstnok er en ung mann (23 år), men retten kan ikke finne at det forøvrig foreligger omstendigheter som kan begrunne fravikelse fra den straff som etter rettens oppfatning bør være den ordinære for overlagt drap, nemlig fengsel på livstid. . . . Jeg finner ikke grunn til å fravike l.rettens enstemmige straffutmåling, og jeg henholder meg til den begrunnelse som l.rettens har gitt. Det eneste som etter min mening kunne tale for anvendelse av tidsbestemt fengsel er tiltaltes unge alder, men i overensstemmelse med tidligere høyesterettsavgjørelser kan jeg ikke anse dette moment tilstrekkelig til å forandre l.rettens bestemmelse.«

1933 s. 1257:

»I overensstemmelse med tidligere rettspraksis finner jeg at fengsel på livstid må komme til anvendelse . . .«

1938 s. 164:

Førstvoterende, hvortil de øvrige, bortsett fra en, sluttet seg, henviste til en liknende sak i NRt. 1929 s. 86 (referert ovenfor). En dommer stemte for 15 år og uttalte bl. a.: »Etter min mening gir strl. § 233 ikke uttrykk for den regel at den ordinære straff for overlagt drap skal være fengsel på livstid.«

1951 s. 498:

Førstvoterende uttalte bl. a.: »Der er såvidt jeg kan se i rettspraksis fra de senere år få eller muligens ingen saker som er direkte anvendelige som forbilde ved utmålingen av straffen.« . . . »Straffen må derfor utmåles etter de vanlige strafferettslige prinsipper under hensyntagen til foreliggende skjerpene og formildende omstendigheter og rettspraksis.«

1936 s. 621:

Om den nedre straffegrense for overlagt drap er det her uttalt (etter at det er gjort rede for de sterkt formildende omstendigheter i saken): »Og på den annen side er forbrytelsen utført med overlegg, således at det skulle være vanskelig å gå lengere ned i straffansettelsen enn av l retten gjort.« Domfeltes anke over 8 år ble forkastet.

2. Motivet. De forskjellige kategorier av drapsforbrytelser.

I sitt straffutmålingsdirektiv nevner Kriminalloven av 1842 blandt momentene: »... om hans bevæggrunde have været i og for sig selv lastværdige, og isaafald have været dette i større eller mindre grad ...«

Motivet kan spille inn såvel i skjerpene som i formildende retning. I førstnevnte henseende har dette synspunkt fått uttrykk i strl. § 233, 2. ledd, som bestemmer at den forhøyede strafferamme (inntil livstid) kan anvendes når den skyldige har forøvet drapet »for å lette eller skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en sådan ...«

I motsetning til de fleste andre forbrytelsesarter er drapene preget av vidt forskjellige motiver. »Rovmorderen som tar et menneskes liv for vinnings skyld, lystmorderen som ved handlingen tilfredsstiller de mørkeste drifter i sitt syke sinn, hustrumorderen som søker en desperat utvei fra et sjelelig press som blir over evne — det er en av grunn mellom disse grupper, de har intet tilfelles uten den juridiske karakteristikk¹⁾. Typisk for drapsforbrytelsene er at en meget stor del av dem er utsprunget av en rent personlig betinget situasjon, — de er engangsforbrytelser²⁾. En enhetlig gjerningsmannstype finnes derfor ikke³⁾.

På forhånd synes det å være all grunn til å anta at motivet er et av de momenter som vil bli tillagt den største betydning nettop for straffutmålingen i drapssaker.

Etter motivets art kan man dele drapsforbrytelsene i skarpt adskilte kategorier.

Etter å ha udskilt de rene »slagsmålsdrap«⁴⁾ viser det seg at

¹⁾ *Andenæs* i NTfK 1950 s. 120.

²⁾ Smlg. *Riisnæs* i Nordisk Kriminalteknisk Tidsskrift 1935 s. 46: »Et interessant arbeide om drapsforbrytelsen«.

³⁾ Jfr. *Gast*: Die Mörder. Exner Abh. Heft II (1930) og *Eyrich*: Krim. biologische und psychologische Untersuchungen an Mördern und Totschlägern. Blätter der Gefängnis. Bd. 61, Heft 2 (1930). Jfr. på den annen side *Andreas Bjerre*: Bidrag til mordets psykologi. Kriminalpsykologiske studier. Stockholm 1925, som mener å finne et grunnleggende psykologisk fellestrekk i den alminnelige livsuduelighet som preger drapsmennene av de forskjellige kategorier. — jfr. også Nordisk Tidsskrift f. Strafferet XIV s. 65 (med anmeldelse av Bjerres verk).

⁴⁾ Noe kunne selvsagt tale for å henføre denne gruppen under de »emosjonelle drap«, men på den annen side skiller de seg avgjørende ut fra disse. Antallet er forøvrig meget lite, idet de fleste dødsforvollelser under slagsmål blir subsumert som legemsfornærmelse el. legemsbeskadigelse med døden til følge (strl. §§ 228 og 229).

man kan henføre praktisk talt alle²⁾ de øvrige under følgende 2 hovedkategorier:

A. drap som står i forbindelse med vinningsforbrytelse.

B. drap som er emosjonelt betinget.

Av de såkaldte »slagsmålsdrap« finnes 3 i materialet: 1914 s. 161, 1936 s. 527 og 1945 s. 273 — alle pådømt etter strl. § 233, 1. ledd. Straffene var henholdsvis 8, 7 og 4 år.

A. Drap i forbindelse med vinningsforbrytelse:

I de 6 saker som henføres under denne gruppe, finner en 8 af de 31 domfelte som materialet omfatter, med i alt 8 drap.

1927 s. 190:

Lensmannsmordene. To profesjonelle innbruddstyver skjøt ned to lensmenn som overrasket dem under ettersøkingen³⁾.

1933 s. 1257:

Kristiansandsmordet, begått for å skjule en rekke forsikringsbedragerier. (2 domfelte⁴⁾).

1934 s. 807:

Begått for å skjule et grovt tyveri.

1947 s. 676:

2 drap for å skjule tyveri.

1950 s. 372:

Sjaførmordet i Mariedalen, begått for å rane en drosjesjåfør. L.rettens anførte i skjerpene retning bl. a.: »Noe motiv til forbrytelsen utover det å skaffe seg penger til drikk og »festing« kan ikke sees å foreligge...» Hrt. henholdt seg i det vesentlige til l.rettens premisser. (2 domfelte).

1954 s. 674:

Drap for å skjule et ran.

Disse 8 drapsmenn ble alle dømt etter § 233, 2. ledd, »kvalifisert drap«.

4 fikk livsvarig, 1 fikk 20 år, 2 fikk 18 år og 1 fikk 15 år.

Motivet har i disse tilfelle enten vært direkte vinningshensikt, eller å skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en slik. Man må kort kunne fastslå at motivet i denne gruppe praktisk talt alltid virker i straffskjerpene retning.

B. Emosjonelt betingede drap:

Innenfor denne hovedkategori finner man 2 grupper som adskiller seg vesentlig fra hverandre. På den ene side har man de

²⁾ I en sak var forholdene så egenartede at det ikke er naturlig å plasere den i noen av kategoriene. (1949 s. 270).

³⁾ Jfr. 1952 s. 1217 og NTfK 1953 s. 76.

⁴⁾ Jfr. *Haakon Sund*: »Kristiansandsmordet« i Nordisk Kriminalteknisk Tidsskrift 1941 s. 128 flg.

mer eller mindre patologisk betonte *seksualdrap*, og på den annen side drap diktert av sjalusi, ulykkelige samlivsforhold, hevnfølelse og lignende forhold av rent personlig art.

Av seksualdrap finnes 2 i materialet, begge begått av samme person med ca. 8 års mellomrum, og pådømt i samme sak (1927 s. 1). Saken frembyr det eneste eksempel på gjentatt drapsforbrytelse. Bemerkelsesverdig er det også at de sakkyndige ikke kunne påvise noe abnormt ved hans impulser eller ved hans seksualliv. Drapene blev rubrisert som »impulsivt preget uten erkjennbart motiv«¹⁾. Saken må likevel utvilsomt henføres til denne gruppe²⁾.

Vesensforskjellig fra seksualdrapene er *de øvrige emosjonelt betingede drap*. I denne gruppe finnes i alt 18 saker, omfattende 18 domfelte som har begått 13 fullbyrdede drap og 5 rene drapsforsøk.

Det kan være hensiktsmessig å sondre mellom følgende 5 undergrupper:

a. *Drap av besvangret kvinne.*

1929 s. 86:

Hrt. sluttet seg til Lrettens bemerkninger, hvor det bl. a. het: »Retten vil i så henseende særlig fremheve, at motivet til forbrytelsen, som for tiltalte var å befri seg for den byrde og ubehagelighet, som ventet ham derved at han hadde besvangret den drepte, i og for seg er lavtliggende og egoistisk.«

1938 s. 164:

»Hensett til forbrytelsens art, domfeltes motiver, — å befri seg selv for en byrde — domfeltes alder og modenhet, sammenholdt med hans forhold i det hele tatt, finder jeg ikke at det er føye til å fravike Lrettens enstemmige straffutmåling«³⁾.

I begge disse tilfelle ble domfeltes anke over livsvarig fengsel forkastet.

b. *Sjalusidrap.*

1935 s. 266:

Ektemann forsøkte å drepe sin hustru som han mente var ham utro. I formildende retning anførte Lretten bl. a. at tiltalte »selvom det etter de foreliggende opplysninger ikke synes å ha vært noe å bebreide første vitne i hennes forhold likeoverfor ham, visstnok har levet seg inn i den forestilling at så har vært tilfelle.« — Hrt. henholdt seg til Lrettens premisser og forkastet påtalemyndighetens anke over 2 år og 6 mndr.

¹⁾ Jfr. Rettsmedisinske Kom. Beretning 1926 s. 131 og *Andr. Aulie*: »Sjelelig force majeure og straffedogmene« i NTfK. 1952, særlig s. 223.

²⁾ Om begrepet »lystmord« se *Stephan Hurwitz*: Kriminologi, København 1948 s. 193.

³⁾ Jfr. Rettsmedisinske kom. Beretning 1937 s. 167.

1948 s. 992:

Drap av sin forlovede. Under straffutmålingen redegjorde l. retten for hvordan forholdet mellom tiltalte og hans forlovede hadde utviklet seg. Det anførtes herunder at avdøde ved sin opptreden hadde bidradd til å gjøre tiltalte mistenksom (det ble forøvrig lagt vesentlig vekt på hans affektilstand og sjelelige defekt). Hrt. forkastede hans anke over 12 år. (»intet misforhold«).

1950 s. 2:

Hustruens elsker forsøkte å rydde ektemannen av veien, men oppnådde istedet å drepe ektefellenes 13 år gamle datter. L. retten redegjør for forholdet mellom dem og uttaler deretter: »Hva selve motivet for handlingen angår, må man anta at dette har vært ønsket om å inn- ta mannens plass, og for å nå dette mål har han ikke veket tilbake for å anvende de mest drastiske midler. Retten har ikke kunnet finne noen egentlig formildende omstendigheter...« Hrt. forkastet hans anke over 20 år¹⁾.

1951 s. 498:

Overlagt drapsforsøk for å rydde en rival av veien, hvorved en uvedkommende person ble drept. Det ble i Hrt. understreket at domfelte hadde »en tung skyld for sine handlinger«. Det ble presisert at vedkommende unge pike ikke hadde provosert ham og at det ville være helt uberettiget å legge noen del av ansvaret på henne. Straffen skjerpert fra 12 til 15 år²⁾.

1951 s. 1166:

En mann forsøkte å drepe en kvinne han hadde levet sammen med. I formildende retning fremhevet l. retten bl. a. bakgrunnen for drapsforsøket. Det var meningen at partene skulle gifte seg, men da mannen kom tilbake fra fiske, beskyldte hun ham for utroskap, mens hun selv utvilsomt hadde gitt ham grunn til sjalusi. Drapsforsøket ble begått under forbigående sterk nedsettelse av bevisstheten, jfr. § 56, 1 b. Lagretten svarte ja på spørsmål om handlingen var foretatt under særdeles formildende omstendigheter. Hrt. nedsatte straffen fra 1 år og 6 mndr. til 1 år som ble gjort betinget³⁾. (Det ble også lagt stor vekt på de etterfølgende omstendigheter).

c. *Drap på bakgrunn av ulykkelige familie- og samlivsforhold⁴⁾*.

1926 s. 585:

Som følge av mannens alkoholmissbruk hadde hustruen forlatt hjemmet med deres 2 barn. Under en konferanse på politikammeret

¹⁾ Jfr. *Harald Siderow Nordgaard*: »Hovinddrapet« i *Nordisk Kriminalteknisk Tidsskrift* 1950 s. 121 og s. 133 flg. Se også NTfK. 1950 s. 79.

²⁾ Jfr. *Stephan Hurwitz*: *Respekt for Mennesket*, København 1951 s. 160 (»Sagen mot Carstein Brekke«) og NTfK. 1951 s. 363 (*Norsk Kronikk*) og *Andr. Aulie* i NTfK. 1952 s. 227-232.

³⁾ Dissens i Hrt. om adgangen til å anvende betinget dom for drapsforsøk.

⁴⁾ Enkelte av sjalusidrapene kunne forsåvidt være rubrisert her.

nektet hun å flytte tilbake. Umiddelbart etterpå drepte mannen henne med knivstikk på gaten utenfor. Han antokes å ha handlet i sterk opphisselse som følge av skuffelsen. Lagretten svarte nei på spørsmålet om overlegg, men ja på spørsmål om særdeles skjerpene omstendigheter. Hrt. nedsatte imidlertid straffen fra livsvarig til 15 år. Uttalelse om at det i alminnelighet bør ansees som et skjerpene moment at den drepte er gjerningsmannens ektefelle, men at dette i noen grad ble svekket hvor de som her hadde levet fra hverandre en tid.

1930 s. 755:

En sønns drap av sin mor, foretatt i en øyeblikkelig opphisselse som utslag av oppsamlet nag under ulykkelig oppvekst. L.rettens la således i formildende retning vekt på at moren ikke hadde gitt ham et virkelig hjem og ikke vist ham den kjærlighet og overbærenhet som han kunne vente. Hrt. forkastet påtalemyndighetens anke over 14 år.

1931 s. 814:

Ung mann forsøkte å drepe en ung kvinne han hadde stått i forhold til, men som ikke gjengjelte hans følelser og derfor ikke ville ha mere å gjøre med ham (til dels også sjalusi). Lagretten svarte nei på spørsmål om overlegg. Hrt. skjerpet straffen fra 1½ til 2½ år.

1946 s. 365:

En fange drepte sin cellekamerat, uten at retten fant at han kunne skjønnes å ha noe rimelig motiv til dette. Men det antokes at det etterhvert var opstått et sterkt modsetningsforhold mellom dem. Hans anke over 10 år forkastet.

1949 s. 1000:

En mann drepte en kvinne han hadde stått i forhold til. Hun brøt med ham p. gr. a. hans politiske innstilling. Lagmannen, hvis dissenterende votum Hrt. sluttet seg til, anførte at den skuffelse tiltalte hadde følt var forklarlig, og at den »bør også i atskillig grad tale til hans unnskyldning...« Hrt. nedsatte straffen fra 15 til 12 år.

1950 s. 825:

En manns drap av sin svigermor. L.rettens la i formildende retning vekt på at svigermoren hadde hovedskylden for det meget dårlige forhold som hadde utviklet seg mellom henne og tiltalte og som forgiftet hele hans familieliv (ensom fjellgård). Forbrytelsen måtte sees »som en plutselig utløsning av det årelange psykiske press han således har lidt under.« Nei på spørsmål om overlegg. Hrt. forkastet hans anke over 6 år, idet den forøvrig erklærte seg enig i at det forelå sterkt formildende omstendigheter¹⁾.

1954 s. 748:

Alkoholikers drap av sin hustru. »Det gjelder her en overordentlig alvorlig forbrytelse, domfelte har med overlegg drept sin hustru som ikke hadde gitt ham noen foranledning til forbrytelsen.« — Hans anke over livsvarig forkastet.

¹⁾ Jfr. Rettsmedisinske Kom. Beretning 1949 s. 123 og *Andr. Aulie* i NTfK. 1952 s. 222.

d. *Hevndrap:*

Som sådant ligger det visstnok nærmest å rubrisere sak 1949 s. 371, forsøk på drap av en mann som hadde avslått å yte domfelte lån. 3 år.

1954 s. 821:

Motivet ikke berørt av l.rettens og Hrt., men etter de sakkyndiges erklæring må handlingen sees som en undermålers overdrevne reaksjon på fornærmelser. Fornærmede hadde gitt uttrykk for at han var sterkt imot en forbindelse mellom sin steddatter og tiltalte, som han hadde uttalt seg nedsettende om.

e. *Medlidenhetsdrap¹⁾:*

1936 s. 621:

En dverg drepte i forståelse med barnemoren deres sammen avlede nyfødte barn av frykt for at barnet skulle arve hans defekt. Hrt. fant at det forelå sterkt formildende omstendigheter. »Forholdene er i denne sak så ekstraordinære at lovens alminnelige strafferammer virker for hårdt.« Hans anke over 8 år forkastet, men benådning ble anbefalt²⁾.

1954 s. 735:

L.rettens: »Etter bevisførselen går retten ut fra at tiltaltes motiv for å ta livet av hustruen var at han ville spare henne for de forferdelige følger han mente affæren med småpikene ville få også for henne.« (På grunnlag av en helt uskyldig episode fryktet han at han ville bli dømt for sedelighetsforbrytelse). Straffen ble satt til 6 år. »Man har da i formildende retning særlig sett hen til det som er anført om tiltaltes motiv for handlingen og til at denne er begått under affekt med sterk nedsettelse av bevisstheten.« — Lagretten hadde svart nei på spørsmålet om overlegg. — Hans anke ble forkastet av Hrt. (intet misforhold, selv om det foreligger »ekstraordinære forhold«).

Sammenfatning:

Når det gjalt »vinningsdrapene«, har vi sett at motivet virket ensidig skjerpene. For de »emosjonelle drap« er ikke bildet så enkelt. Her står en overfor en mere uensartet og komplisert mo-

¹⁾ Et utpreget tilfelle av medlidenhetsdrap fant sin avgjørelse i 1948 da det ved Kgl. res. ble unnlatt påtale etter str. pr. 1 § 85, 2. ledd 1. punktum (betingelsesløst) mot en 68 årig mann som med overlegg hadde drept sin sinnssyke datter. Han hadde ingen pårørende og fryktet for at etter hans død ville datteren, som trengte stadig omsorg, bli bortsatt og derved påført forferdelige lidelser. — Saken byr det eneste eksempel på påtaleunnlattelse for forbrytelse mot strl. § 233.

²⁾ Ved benådning ble straffen nedsatt til 5 år. Saken er omhandlet av *David Abrahamsen* i Festskrift til Johan Scharffenberg, 1939, s. 404—419.

tivasjon, noe som også avspeiler seg i den bredde forholdet vies i en rekke av dommene.

De 2 seksualdrap står forsåvidt i en sætstilling, som man her ikke kan tale om motiv i vanlig forstand, men om rene driftsbestemte impulshandlinger.

Men forøvrig vil vi ha sett at motivet dels har virket i skjerpene, dels i formildende retning.

I enkelte saker blir motivet uttrykkelig betegnet som skjerpene, det gjelder således de 2 drap av besvangrede kvinner. For 2 av sjalusidrapenes vedkommende går det også tydelig frem at motivet har virket i denne retning.

På den annen side kan man vise til de 2 medlidenhetsdrap, hvor det i formildende retning er lagt sterkt vekt på motivet.

I en rekke tilfelle har retten søkt å danne seg et bilde av hele bakgrunnen for handlingen, særlig forholdet mellom gjerningsmannen og den drepte. I særlig grad gjelder dette for sjalusi- og samlivsdrapene.

Drap av hustru, »som ikke hadde gitt noen foranledning til forbrytelsen«, er i et tilfelle spesielt fremhevet som skjerpene. — I flere tilfelle er det i formildende retning lagt vekt på at gjerningsmannen har befunnet seg i en opphisset tilstand som følge av en virkelig eller innbildt urett han hadde vært utsatt for fra den dreptes side. Ulykkelige samlivsforhold som vesentlig den annen part kan lastes for, blir tillagt vekt i samme retning. Den annen parts forhold blir i det hele gjort til gjenstand for drøftelse og bedømmelse i en rekke saker. Uttalelsen i 1926 s. 585 om at det i alminnelighet bør ansees som et skjerpene moment, at den drepte er gjerningsmannens ektefelle, er utvilsomt for kategorisk formet. I mange tilfelle kan samlivssituasjonen tvertom gi foranledning til en mildere bedømmelse av drapet. Det er således betegnende at den danske straffelovs generelle formildelsesregel i § 85 i en rekke tilfelle har vært anvendt på ektefelle-drap¹⁾.

Domsutslagene i de 2 kategorier ligger helt i tråd med de foran påpekte momenter. For »vinningsdrapene« går de utmålte straffer fra 15 år til livsvarig, mens de for de »emosjonelle drap« spenner over skalaen fra 6 år til livsvarig for fullbyrdet, og går ned til 1 år betinget for forsøk.

Tallene er imidlertid så små og sakene så individuelt forskjellig at man må være meget forsiktig med å trekke for vidtgående slutninger om motivets betydning for utmålingen. I en rekke saker foreligger også andre vektige faktorer.

¹⁾ Jfr. *v. Eyben*: Strafudmåling s. 73, med henvisning til slike saker, som blir betegnet som typetilfelle for bestemmelsens anvendelse i praksis, ved siden av »andre særlige tilfælde af drab.«

3. Utførelsesmåten.

I følgende saker er utførelsesmåten fremhevet:

1914 s. 161:

Herredsretten la i skjerpene retning vekt på at tiltalte i alle tilfelle utsatte sine medmennesker for fare ved å avfyre skarpe rifleskudd på en havn hvor båtene lå tett. I Hrt. ble det i skjerpene retning understreket at »der her handles om et farlig våpen.« (8 år).

1926 s. 585:

L. retten la vekt på at drapet ble utført »under særdeles graverende omstendigheter, nemlig med 7 stikk av en tollekniv«. I Hrt. ble det uttalt at forbrytelsen var »opprørende«, men samtidig ble det pekt på at tilføyelse av så mange knivstikk ved høylys dag viser at domfelte hadde befunnet seg i en ytterlig opphisselse. (Bakgrunnen for denne trukket inn og straffen redusert fra livsvarig til 15 år).

1927 s. 1:

L. retten henviste i sin begrunnelse bl. a. til: »at begge forbrytelser er utført med enestående brutalitet og ondskap«. Hrt. innskrenket seg til i alt vesentlig å tiltre det som var anført av l. retten. (Livsvarig).

1929 s. 86:

Hrt. siterte l. rettens premisser hvor det bl. a. var anført: »... og den måte hvorpå den er utført, nemlig ved å slå piken med en sten i hodet og skyve henne utfor en berghammer, må betegnes som brutal og grusom.« Hrt. henholdt seg til l. rettens begrunnelse. (Livsvarig).

1930 s. 755:

L. retten la bl. a. vekt på »den brutale måte hvorpå forbrytelsen er utført«. Hrt. henholdt seg til de av l. retten anførte momenter. (14 år).

1931 s. 814:

L. retten la vekt på at det ble avfyrt 3 revolverskudd på ganske nært hold. Hrt. henviste til de skjerpene momenter l. retten hadde anført. (Forsøk, 2 år 6 mndr.).

1933 s. 1257:

(Kristiansandsmordet). L. retten uttalte bl. a.: »Den måte hvorpå forbrytelsen er utført må betegnes som særlig grusom og brutal.« I Hrt. ble det bl. a. uttalt: »Utførelsen av drapet har, som det fremgår av spørsmålene til lagretten, foregått på en særdeles grufull måte«. Forbrytelsen ble videre betegnet som »graverende og umenneskelig«. (Livsvarig).

1934 s. 807:

L. retten la bl. a. vekt på at drapet ble utført med 2 slag med en øksehammer mot en intetanende person. Hrt. henviste til l. rettens premisser. (20 år).

1938 s. 164:

L retten anførte bl. a.: »at drapsforbrytelsen er forøvet på en gruoppvekkende måte« (kvelning med grisesnare). Hrt. forkastet domfeltes anke over livsvarig under henvisning til hans motiv, alder og hans forhold i det hele tatt¹).

1948 s. 992:

L retten la vekt på »at drapet er utført på en særdeles smertefull, rå og brutal måte« (slag, kvelning). Hrt. forkastet domfeltes anke over 12 år, (»ikke noe misforhold«).

1949 s. 1000:

L retten la vekt på at drapet var utført »på en meget brutal måte«, nemlig ved knusning av hodets ben ved slag av et såkaldt sparelodd«. (12 år).

1950 s. 2:

(Hovinddrapet). Hrt. la blant annet vekt på at drapet var »utført på en måte som åpenbart medførte stor fare for at andre enn det utsette offer kunne bli drept.« (Sterk sprengladning). (20 år).

1950 s. 372:

(Maridalsdrapet). L retten la vekt på »den helt sjeldne koldblodighet og hjerteløshet de tiltalte har vist gjennom den omhyggelige planleggelse og brutale utførelse av forbrytelsen.« Hrt. henholdt seg i alt vesentlig til l rettens betraktninger og tilføyde: »De domfelte har begått en brutal og opprørende forbrytelse som nødvendiggjør en streng straff.« (18 år).

1951 s. 598:

(Karsten Brekke, sjokolademorderen). L retten la vekt på »den utpekulerte måte hvorpå de forbryterske handlinger er utført.« Hrt. uttalte bl. a.: »Det gjelder her overordentlig alvorlige forbrytelser, nøyaktig forberedt i alle detaljer og planmessig gjennomført...« (15 år).

1951 s. 748:

L retten la vekt på »at forbrytelsen ble utført på en brutal og smertevoldende måte« (foruten stikk i hjertet også stikk i maven). I Hrt.s premisser anføres at det dreier seg om »en overordentlig alvorlig forbrytelse« (intet om utførelsesmåten). (Livsvarig).

¹) En dissenterende dommer uttalte bl. a.: »Jeg forstår således ikke hva l retten sikter til med bemerkningen om at drapsforbrytelsen er forøvet på en gruoppvekkende måte. Man kan jo si at ethvert overløgt drap er en gruoppvekkende forbrytelse, men den måte hvorpå forbrytelsen her er utført har nettop vært egnet til å spare den drepte for lidelser.« (han henviste til den rettsmedisinske sakkyndiges uttalelse om øyeblikkelig bevisstløshet).

1954 s. 735:

»... idet jeg særlig fremhever at forbrytelsen var utført på en utpekulert måte, og at den hadde en meget farlig karakter.« (Anbringelse av sprengladning, — § 148, almenfarlig forbr., også anvendt). (Forsøk, 8 år).

Brutal og hensynsløs utførelse synes å være et moment som er tillagt ganske stor vekt for utmålingen. Momentet er fremhevet for 6 av de 8 som er idømt livsvarig fengsel.

4. Tilståelse — Anger.

Blandt de momenter som retten særlig skal ta i betraktning ved valget mellom betinget og ubetinget fengsel nevner strl. § 52 nr. 1: »... om han har avgitt en uforbeholden tilståelse uten å anta at der forelå beviser mot ham.« (Bestemmelsen endret i 1955).

V. Eyben¹⁾ stiller seg meget tvilende til verdien av tilståelse. »Alt i alt vil jeg mene, at tilståelsen kun bør tillægges vægt i de sjældne undtagelsestilfælde, navnlig når en forbryder erkender forbrydelser, som ikke kunne bevises, hvis ikke tiltalte selv hadde lagt kortene på bordet«²⁾. I sitt danske domsmateriale har forfatteren ikke funnet noen henvisning til tilståelse som begrunnelse for straffutmålingen³⁾. Men han finner det imidlertid »sandsynligt, at man i praksis tillægger tilståelsen større betydning, end det egentlig er rationelt.«

I følgende saker er tilståelsens betydning omhandlet:

1927 s. 1:

L.rennen anførte: »Retten finner imidlertid ikke i dette tilfelle, at tiltaltes tilståelser kan påberopes som noen formildende omstendighet, hensett til de omstendigheter og de tidspunkter, hvorunder disse tilståelser er fremkommet ...«. I Hrt.s kjennelse ble spørsmålet ikke berørt.

1927 s. 190:

»Det er videre her for Høyesterett fremhevet, at domfelte er vokset opp under dårlige forhold såvel som hans åpenhjertige forklaring i saken. Men jeg kan heller ikke tillegge disse omstendigheter den betydning, at jeg finner grunn til å nedsette den straff, lagmannsretten har tilmålt.« En dissenterende dommer fremhevet tilståelsen som en formildende omstendighet. »Jeg har vanskelig for å tro, at Matsson

1) Straffudmåling s. 231 f.

2) I en note henviser han bl. a. til en høyesterettsdom i N. Rt. 1920 s. 655.

3) Dansk straffeprosess har da heller ingen tilsvarende bestemmelse som den norske § 375, hvoretter domsgrunnene skal inneholde »de Betragtninger som har været bestemmende for Strafudmålingen«.

her ville blitt kjent skyldig således som skjedd uten den tilståelse han hadde avgitt for retten«.

1931 s. 814:

L.rettens anførte i formildende retning bl. a.: »... Tiltalte har også avgitt en uforbeholden tilståelse og har herunder åpent forklart seg om hvorledes han på forhånd planla forbrytelsen ... Tiltaltes forhold etter forbrytelsens forøvelse gir også inntrykk av at han føler en oppriktig anger over hva han hadde gjort ...« Straffen skjerpet i Hrt. under henvisning til de skjerpende omstendigheter som forelå.

1933 s. 1257:

»Det anføres at Berntsen i stor utstrekning har avgitt tilståelse, men denne tilståelse er ikke uforbeholden.« (L.rettens hadde anført tilståelsen i formildende retning).

1950 s. 372:

For den eldstes vedkommende ble i formildende retning anført »at han uten å være mistenkt meldte seg selv til politiet« (hvoretter han avla en uforbeholden tilståelse).

1950 s. 825:

L.rettens: »I formildende retning er videre tatt hensyn til at tiltalte angret sin forbrytelse umiddelbart etter at den var begått og har ikke gjort noe forsøk på å holde den skjult. Tvert imot har han selv angitt seg til politiet og avlagt full tilståelse før han enda visste seg mistenkt.« Hrt. erklærte seg enig i l.rettens vurdering av de formildende omstendigheter.

1951 s. 1166:

Hrt. nedsatte straffen til 1 år betinget. Det ble herunder bl. a. lagt vekt på »at domfelte umiddelbart etter handlingen angret sin gjerning, hjalp fornærmede til sengs ...«

Betydningen av tilståelse og anger har således vært drøftet for 7 av de domfeltes vedkommende.

I 2 tilfelle har Hrt. gitt uttrykk for at den har sett helt bort fra tilståelsen. I 2 andre tilfelle er tilståelsen visstnok tillagt noen verdi i formildende retning, men dog ikke i den grad at den (sammen med andre formildende omstendigheter) har vært tilstrekkelig til å begrunne straffnedsettelse. I et tilfelle har Hrt. skjerpet straffen under henvisning til den overvekt av skjerpende omstendigheter som forelå.

I 2 tilfelle er tilståelsens og angerens betydning i straff-formildende retning understreket. (Sammen med andre formildende momenter).

Men ikke i noe tilfelle synes tilståelse og anger å være tillagt noen særlig utslagsgivende betydning for utmålingen.

(fortsættes)